

Ο παροικιακός Ελληνισμός στα Βαλκάνια και τη Μεσευρώπη στα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

Δυο κείμενα δυο Σιατιστινών παροίκων στην Αυστροουγγαρία και η έκδοση μιας Γραμματικής της Ιταλικής γλώσσας.

Για τον παροικιακό ελληνισμό στα Βαλκάνια και τη Μεσευρώπη στα χρόνια της Τουρκοκρατίας ήξερα όσα η εγκύκλια παιδεία μου μού είχε δώσει.

Μια διάλεξη όμως του Φ. Κ. Βώρου με τίτλο **Οικονομική, Κοινωνική, Εκπαιδευτική, γενικότερα πολιτισμική παρουσία του Μακεδονικού Ελληνισμού στη γενέτειρα και στις παροικίες (της Βαλκανικής και της Μεσευρώπης) κατά τους τελευταίους αιώνες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (κυριαρχίας), δηλ. από τα τέλη του 17^{ου} αιώνα ως τις αρχές του 20ού** και κυρίως η προετοιμασία του ομιλητή γι' αυτήν, προετοιμασία που με πολύ ενδιαφέρον την παρακολούθησα από κοντά, και το διάβασμα δυο σχετικών βιβλίων: του δημοσιογράφου Χρ. Ζαφείρη, **Ο Βαλκάνιος Πραματευτής**, εκδ. «Εξάντας» 1998, και του γιατρού Στράτου Ηλιαδέλλη, **Μακεδόνες απόδημοι στη Μεσευρώπη**, εκδ. Υπουργείου Μακεδονίας–Θράκης, Θεσσαλονίκη 2005, μου άνοιξαν παράθυρο σε έναν κόσμο που ούτε τον φανταζόμουν.

Τέλος η συνεργασία μου στην ιστοσελίδα www.siatistanews.gr της αδερφής μου Αικατερίνης Ζωγράφου και η διαδικτυακή επιλογή της κ. Ζωγράφου και ο αγώνας της να προβάλλει τη Σιάτιστα του σήμερα αλλά και κύρια του χτες και να κάνει έτσι γνωστή στους συμπατριώτες, αλλά και στον κόσμο όλο, την ιστορία και τους θησαυρούς τους πολιτισμικούς της πόλης μας, με έφεραν και μένα στην πατρίδα και υποχρεώθηκα να μελετήσω την περίοδο αυτή, να γνωρίσω τη ζωή και το έργο σιατιστινών παροίκων. Πιστεύουμε και οι δυο μας ότι, αν γνωρίσεις κάτι καλά, το εκτιμάς σωστά και ανάλογα του συμπεριφέρεσαι.

Καρπός αυτής της επιλογής και της αντίληψης είναι μεταξύ άλλων και:

Η έκδοση της Ιστορίας της Σιάτιστας, γραμμένης από τον Φίλιππο Ζυγούρη, <http://www.siatistanews.gr/Zugouris/36.pdf>,

η έκδοση ενός Ημερολογίου του έτους 2009 με θέμα τους σιατιστινούς θεράποντες του βιβλίου, ουσιαστική αναφορά στους σιατιστινούς παροίκους, <http://www.siatistanews.gr/ime2009/html/ex.html>

Είδα στη μελέτη μου για τον παροικιακό ελληνισμό τον αγώνα των παροίκων να ριζώσουν και να ορθοποδήσουν στην «ξένη» χωρίς κανενός τη βοήθεια, να οργανώσουν τις κοινότητές τους, τις συντεχνίες τους, τις κομπανίες τους, να δημιουργήσουν σχολεία, να χτίσουν την εκκλησία τους αλλά και σε κάποιες πόλεις το νοσοκομείο «για τους δεινοπαθούντες εμπόρους Έλληνες και Σέρβους», την επικράτησή τους στην ξένη αγορά, την προσπάθειά τους να στηρίζουν ο ένας τον άλλο κι όλοι μαζί το γένος με αποτέλεσμα η παρουσία τους στην πόλη που ζούσαν να είναι σεβαστή και

υπολογίσιμη, να μην είναι οι παρίες της κοινωνίας αλλά παράγοντες που κάποτε μετέχουν ενεργά και στα κοινά και στηρίζουν και οικονομικά την επικράτεια που τους φιλοξενούσε.

Είδα τους παροίκους που σεβάστηκαν και αγάπησαν την καινούργια πατρίδα, αλλά και που δεν έκοψαν τους δεσμούς με την παλιά, την οποία στήριξαν με όλες τις δυνάμεις τους, τη βοήθησαν με τις ευεργεσίες τους, φρόντισαν για τα σχολεία της με τις αποστολές βιβλίων. Σχολεία και άλλα δημόσια κτήρια στα χωριά μας έχουν το όνομα παροίκων μας, καθώς είναι δωρεές τους. Τα οικονομικά των σχολείων μας έχουν αρχή στα κληροδοτήματα παροίκων, οι οποίοι στο νου και την καρδιά τους είχαν και τη μεγάλη πατρίδα και τη φρόντιζαν όπως και τη γενέτειρά της. Η Αθήνα με τα τόσα κτήριά της, δωρεές Μακεδόνων παροίκων, το βεβαιώνει.

Διάβασα Εισαγωγές και Προλόγους βιβλίων των παροίκων και διαπίστωσα την κοινωνική αλληλεγγύη που τους χαρακτήριζε και στον τομέα της γνώσης, της μόρφωσης και της παροχής βοήθειας σε όσους την είχαν ανάγκη, π.χ. στα νέα παιδιά, που προσπαθούσαν να μάθουν την ελληνική γλώσσα (κοινή και αρχαία ελληνική), στους εμπορευόμενους που πάλευαν να επικρατήσουν σε μια ξένη αγορά. Και όλα αυτά κύρια από και για την αγάπη για τον πλησίον.

Πλήρη εικόνα για τον αγώνα των παροίκων, τη ζωή, τις επιδόσεις κι επιτυχίες τους, για τη δράση τους γενικότερα θα βρείτε στο κείμενο της διάλεξης του Φ. Βώρου που προανέφερα και που μπορείτε άμεσα να το επισκεφτείτε, <http://www.voros.gr/psi.html>

Εγώ διάλεξα να παρουσιάσω κείμενα δυο Σιατιστινών παροίκων, του **Μιχαήλ Παπαγεωργίου και του Θωμά Δημητρίου**, που τους ενώνει, εκτός από την αγνή και βαθιά φιλία, η αγάπη για την πατρίδα και η αγάπη για τον συνάνθρωπο, η προσπάθεια να βοηθήσουν τους ομογενείς παροίκους και το γένος γενικά και στη συγκεκριμένη περίπτωση σε έναν ειδικό τομέα, στην εκμάθηση ευρωπαϊκών γλωσσών, που η γνώση τους τούς ήταν αναγκαία στον επαγγελματικό τους αγώνα, στο εμπόριο.

Ο Μιχαήλ Παπαγεωργίου είναι γνωστός για: το **Μέγα Αλφαβητάριον**, Βιέννη 1771, για την εκμάθηση της Ελληνικής, για τον **Οικιακό και πρόχειρο διδάσκαλο των αρχαίων της Ελληνικής γλώσσας** (δηλ. της αρχαίας Ελληνικής), Βιέννη 1783, και για τον **Πρόχειρο και ευπόριστο διδάσκαλο των πρωτοπείρων Ρωμελιτών της Γερμανικής Γλώσσας**, Βιέννη 1772.

Ο Θωμάς Δημητρίου έγραψε στα ελληνικά και εξέδωσε **Γραμματική της Ιταλικής** και για τους εμπόρους το βιβλίο **Χειραγωγός Έμπειρος της Πραγματείας**, Βιέννη 1793. Επίσης το 1794 στη Βιέννη εξέδωσε και τη **Σκριπτούρα Δόππια**, ήτοι Η Τάξις των Πραγματευτάδικων Καταστίχων.

Τα κείμενα που παρουσιάζω είναι αλληλογραφία–συζήτηση ανάμεσα στους δυο άνδρες: Ο Δημητρίου διστάζει να εκδώσει τη **Γραμματική της Ιταλικής γλώσσας**, γιατί φοβάται τις επικρίσεις μικρών ανθρώπων. Ο Παπαγεωργίου προσπαθεί να τον πείσει για την έκδοση, που θα είναι ευεργεσία για τους ομογενείς.

Παραθέτω στο πρωτότυπο τα κείμενά τους και μαζί μια ελεύθερη μετάφρασή τους. Επέλεξα τα κείμενα αυτά όχι για το θέμα που τους απασχολεί και το συζητούν, αλλά για δυο άλλους λόγους, πρώτα **για την ιδεολογία** που αποκαλύπτεται στον λόγο τους, και έπειτα **για τη φυσιογνωμία του λόγου τους**, που από την πρώτη κιόλας ανάγνωση με ερέθισε φιλολογικά. Για όλα αυτά θα προσθέσω ένα σύντομο σχολιασμό στο τέλος αυτής της εργασίας.

Α. Επιστολή Μιχαήλ Παπαγεωργίου. Στέλνεται ανώνυμα, με το ψευδώνυμο **οΐδας τὸν παρ' οὔ** (γνωρίζεις καλά αυτόν που στέλνει το γράμμα), αλλά από τον Γ. Ζαβίρα που αναφέρεται σε αυτήν την επιστολή, από το επίγραμμα και τα Ηρωελεγεία που τη συνοδεύουν και επαναλαμβάνουν τις απόψεις του Παπαγεωργίου που διατυπώνονται σ' αυτήν την επιστολή, από το επίγραμμα που έχει και το όνομά του, συμπεραίνουμε με βεβαιότητα πως συντάκτης της είναι ο Μιχαήλ Παπαγεωργίου, πράγμα που επιβεβαιώνει και ο Γ. Ζαβίρας.

Τῷ Εὐλογιωτάτῳ κυρίῳ Θωμᾷ,
τὸ χαίρειν.

Ὅρας οἷς δρᾶν κατεπέργει, ψυχὴν ἐνθέως φιλοῦσαν,
ὁ ἐγκείμενος αὐτῇ εἰλικρινὴς κύδος; ἔγω τῶν
προτέρων ἀπάντησιν ἐδέξαμην, καὶ τρίτον ἤδη τοῖς
φθάσασιν, προσίδημι γράμμα, εἰ καὶ πάντων μία καὶ
ἡ αὐτὴ ὑπόθεσις ἐστὶ. κάντε περὶ βαρῆς σοι δόξω, κάν-
τε μὴ, εἰδὲ ἀνήσωσα πάντως εὐ ἴωδι, δι' ἐπιστολῶν
(ὡς καὶ διὰ ζώσης ποτὲ φωνῆς) ἐς τῆτο προτρέπων
σε ἀμέλει ἐς τὸ τύποις ἐκδύναι, τὴν φιλοπονηθεῖ-
σάν σοι ἀριστην, περὶ αἷς Ἰταλίδος Γραμματικῆς. οἶ-
δα καὶ γὰρ ὡ φιλοῦτης, ὡς καὶ μικρὰν τῶντι, διὰ τῆς
ἐκδόσεως ταύτης, τῶν γενειήμων τὴν λυσιτέλειαν πρὸς
μνησκύσεις, ἀμοίρω ὄντι μέχρι τῆδε, τοιαύτης Γραμ-
ματικῆς, ὡς ἐκ ἀγνοεῖς. διὸ ἐδέξαιμι οἶμαι, τὸ χα-
ριδεῖν σε τὸ ἐφιεμένον τασύτων, φιλτάτων σοι ὁμογυ-
νῶν, τῶν οἶανει φλογιζομένων τῷ πόθῳ, διὰ τὴν κτη-
σιν, καὶ χρῆσιν τοιαύτης Γραμματικῆς, αἱ ἧς ἰσχυ-
ρέστερον πρὸς δινήσωνται, εἰς ἐπιτελεξίν ἐλλείειν τῆ κυ-
νηγεσίᾳ, καὶ μὴ τὰ ἀσαφῆ διὰ τῶν ἀσαφῶν τῆ λοι-
πῆ ἐκδιδάσκειται, ὡς ἄχρι τῆς δευτέρας πολλοὶ ἐκπαί-
δου.

ἤσαν. ὡν οἱ μὲν, διὰ πόνου πολλοῦ, καὶ χρόνου μακροῦ,
καὶ δαπάνης ἢ σμικρᾶς, μόλις ποτὲ ἐγκρατεῖς ἐγένον-
το ταύτης. οἱ δὲ τινες, ἐν αὐτῇ τῇ τῆς καταρξέως
βαλβίδι, οἶονεὶ ἀπαραρκήσαντες, καὶ οὐκλάσαντες ἀπι-
δόντες, ἐς τὸ τὰ ἀσαφῆ διὰ τῶν ἀσαφῶν ἐκδιδάσκεισθαι,
ἔχ' ὅπως αὐτοὶ μόνοι ἀνεβάλλοντο, καὶ ἀπεκρῆσαντο τὸ
πρόσθετον, πολλάκις εἰς τῆσδε φωνῆ καὶ τὰς διὰ τῶν ἀσα-
φῶν ἀπορρίπτοντες βιβλῆς. ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν ἔφεσιν
τῶν ἄλλων διὰ τὸ προρρηθῆναι τῆς ἐπιχειρήσεως ἀνεσεί-
λαντο. Ταῦτα τοίνυν εἰδοῦσι, πῶς ἀνεκτόν σοι ὡ βέλ-
τισε δόξῃ τῶ τούτου ἰδρῶτας, καὶ πόνου καταβαλ-
λομένῳ, ἐφ' ᾧ εἰς πέρας ἀγάγῃς τὴν ἢν ἠρανίσω Γραμ-
ματικὴν, κατὰ μὴ θέλειν εἰς τύπον ταύτην ἐκδῆναι,
καὶ πῶς ἢ βάσκανοι κριθεῖν, ἃ μετὰ πόνου μεμα-
θήκαμεν, μὴ τοῖς ἄλλοις ἐνχερῆ ταῦτα διὰ τῆς ἡμε-
τέρας διαλέκτου ποιούμενοι, διὰ τὴν πρὸς τὸν πλησίον
ἀγάπην. εἶγε πρὸς τῶ μηδὲν ἡμᾶς τούτων ὑπερεῖσθαι,
καὶ παρὰ Θεῶ τὸν μισθόν, διὰ τούτο ἀναμφηρίζως
ἐκδέχεσθαι. καὶ παρ' ἀνθρώπων τὸν ἔπαινον. ἢ
ἐκ οἴδας, ὡς τῶ δυναμένῳ ποιῆσαι τι ἀγαθόν τῶ
πλησίον, καὶ μὴ βεληθῆναι, πικρὰ δὴπε τὰ ἐπι-
τίμια ἐναπόκεινται. ἢ γὰρ ἡμῶν αὐτῶν ἔνεκα
ἐγεννήθημεν, ὡς ἀγαθὸν ἐν τούτῳ τῶ κόσμῳ. ἀλ-
λὰ καὶ διὰ βοήθειαν τῷ πλησίον. ἢ ποτέ τις οἶός τε
ἢ προσάξει τῶ αὐτῷ πλησίον, ὄμην, δηλαδὴ διὰ πα-
ραίνεσσεως ἐπὶ τὸ κρεῖττον. ὁ δὲ, τυχὸν χρήμασιν, ἄλ-
λος δὲ τις ἄλλῳ τῶ, κατὰ ἕκαστος δυνάμεως, καὶ ἐπι-
δόσεως ἔχη. τοίνυν ἐμοὶ συμβέλλω χρησάμενος, ἐκ ἂν
φθάνοις τὴν ταχίστην ἐς τύπον ἐκδῆναι, τὴν φιλοπονη-
θεῖσάν σοι Γραμματικὴν. πρὸς κοινὴν ὡς προέφη τῷ
γένει ἡμῶν ὠφέλειαν. ἃ δὲ μοὶ ποτε φέρων διὰ ζωῆς

ἀντέβαλες φωνῆς, ἀναχαιτίζοντάς τε τῆς ἐκδόσεως.
ἴσθι ὡς φρεῖδα καὶ ἔωλα πάντα τοῖς τῶν δοκίμων λό-
γων ἡμένοις, καὶ ὁρᾷ κρίσει μετιῦσι τὰ πράγματα.
πῦ γὰρ πρὸς θεῶν χάριαν ἔχη, τὸ πολλάκις λεχθέν
μοι παρὰ σὺ ἐκεῖνο, τὸ, τέττε πέρι ἕκ ἐπιτεύεις ταύ-
την τύποις ἐκδέναι, ἵνα μὴ τοῖς οἰκείοις ἀναλώμασι,
καὶ πόνοις, ἀνήσῃ τὸν κατὰ σαυτὴ ψόγον. ὅσον γὰρ
δεινὸν τὸ συγγράφειν, κατὰ τὸν εἰπόντα, τασύτων εὐ-
χερές τὸ συντελεῖν ἐξελέγη χεῖν· καὶ ταῦτα τοῖς τῶν
ἱεράνων παισίν, οἷς συνέδρα τὸ φιλαίτιον. Καὶ τίς
ποτε τῶν ἐχρηφρόνων, γὰρ εἰς τῆτ' ἀναιδέας προ-
σαρραχθῆν, ὡσε μὲμψαδαί σοι μὲμψιν δικαίαν; εἰ
μή τις τυχεῖ, καὶ τῶ Ἥλιω, τὸ φᾶς ἀνατέλλοντι πᾶ-
σι, τὴν ἀντὴν προσριβύσοιτο δίκην. ἄρ' ἐν ψεκτὰ τὰ
ὄδηγῦντα ἡμᾶς εἰμαρῶς πρὸς τὴν ἡς ἐφιέμεθα κτήσιν
ἢ, ἢ μᾶλλον ἀγασάτε καὶ κοριπόθηται; ἀλλ' ἀθάμεν τι-
νας τῶν φιλέντων τὰ τῶν ἄλλων ἐξονυχίζεσθαι, ἐς
τῆτ' ἐξοκείλαι. εἶτα ἐκ οἴδας, ὡς εἰδὲ τὰ τῶν κορυ-
φαιων ἐκσιων συγγράμματα διέφυγον τὴν ἀρχὴν τῶν
μῶμων, Ὀμηρικῶς σοι εἶπω. καὶ Δημοκρίτους. (ἄπτεται
γὰρ ἢ μόνον τῶν πολλῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀριστῶν ἢ μῶ-
μος.) ἀλλ' ἐκ τῆττε ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς λαμπρότερος
ἀναδέδεικται χρόνοις. μῶν ἀγνοεῖς ὅτι Ζωῖνοι εἶτ' ἐξέ-
λικόν ποτε, εἰδ' ἐκλείψωσιν, ὅφρα χθόνους καρπὸν ἔ-
δονται ἀνδρωποι, ἵνα καὶ Ὀμηρικῶς σοι εἶπω· ἀλλὰ τί
διὰ τῆττο; δεῖλανδρήσωμεν ἡμεῖς καὶ σιγῆ βαθεῖα κα-
τακαλιψώμεν. διὰ τῆττες, τὰ ἡμέτερα, τὰ τῆ πλησίον
ἢ μικρᾶν τὴν λιπιτέλειαν προσηνεύσοντα μὴ σὺ γὰρ
ὡ ἔτας, μὴ πρὸς θεῶν, τῆτο ποιήσης. κίθως, ὅτι τὸ
ἐκλίως τέλειον μόνον τῆ θεῶν, ἀνδρωπῶ δὲ, ἢ ἐνεῖα
τελειότης, πεπερασμένη, καὶ ἀκαρτισμῆ χηρήστα.

Ὅθεν ἐδὲ ἐπίσαντ' ἄν τὴν Σελήνην καθελεῖσθαι, τὸ τῆς
παροιμίας. Ὅσοι τοίνυν τῆ προφήθεντος κόμματος τῶν
Ζωίλων τύχῳσιν ὄντες, οἱ τοιοῦτοι ἀψάδωσαν οἱ γεν-
νάδαι καλαμῶ, καὶ γραφάτωσαν κρείττονα, κατὰ ἐκ
παραθέσεως τῆς αὐτῶν Γραμματικῆς, ἔξοιεν ἄντι
κατὰ τῆς σῆς εἰπεῖν. Εἶδ' ἂν τῶν εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε
χειμάρρην δίκην ἔαν πεφυκότων τῆς τῆς γλώττης
αὐτῶν χαλιγῆς καταφέρεσθαι πάντων, καὶ κατα-
σκευάζειν ἀναιδῶς τὰς λαιδορίας, ὅπως ἂν τύχοιεν
εὖ ἂν ἔχη ῥηθῆναι κατ' αὐτῶν τὸ ἀσεῖον ἐκεῖνο τῆ
Παλλαδᾶ ἐπίγραμμα· τὸ λέγον, Θᾶπτον ποιήσεις,
μέλι κύνθαρος, ἢ γάλα κώνωψ, ἢ σὺ τί ποιήσεις,
σκορπίος ὦν, ἀγαθόν. Οὔτε γὰρ αὐτὸς ἐκάντι ποιῆς
ἔτ' ἄλλον ἀφίης, ὡς ἀσὴρ Κρονικός πᾶσιν ἀπεχθόμε-
νος. Τοίνυν, ἀσραπὰς ἐκ πυέλης, καὶ βροντὰς ἐκ κώ-
δίσ, μὴ δέδιδι, τὸ τῆ λόγῳ, ὡ λῶσε· μὴδὲ μελέτω σοι
τῆς ἀγορᾶς Κερκώπων, τὸ τῆς παροιμίας. Διὸ δίκαιος
ἂν εἴης τὴν ταχίσην ἐς τύπον δῆναι ταύτην, καὶ σε
δοῦμαι πρὸς τῆς ἀκιβδήλου ἡμῶν φιλίας, ἵνα καὶ τὸ πα-
ρόν ὃ ἐπισέλλω σοι ἐγκεκλεισμένον ταύτη, ἀνωνύμως
ἐκδώσῃς ἐπίγραμμα· ἔρρωσο·

Ἐν ἔτει ἀψοῆ. Ὀκτωμβρίῳ, 3'
ἐν Λειψίᾳ τῆς Σαξωνίας.

Οἶδας, τὸν, παρ' ἔ.

Στον διαπρεπή λόγιο κύριο Θωμά Δημητρίου ο χαιρετισμός μου.

Βλέπεις, μια ψυχή που αγαπά με ενθουσιασμό πόσο πιέζεται από τον ειλικρινή πόθο που φωλιάζει μέσα της, τον πόθο γι' αυτό που κάνει: δεν πήρα ακόμη απάντηση στα προηγούμενα γράμματα και να τώρα τρίτο προσθέτω στα άλλα που έχουν φτάσει, αν και όλα έχουν το ίδιο θέμα.

Και αν σου φανώ φορτικός και αν όχι, δεν θα πάψω, το ξέρεις καλά, με επιστολές αλλά και προφορικά, δια ζώσης φωνής, οπωσδήποτε να σε προτρέπω σ' αυτό, δηλαδή χωρίς άλλο να εκδώσεις τη Γραμματική της ιταλικής γλώσσας, που άριστα την έχεις φιλοτεχνήσει (συνθέσει).

Γιατί, και το ξέρεις πολύ καλά, φίλε μου, πως με την έκδοσή της υπόσχεται πολύ μεγάλη την ωφέλεια στο γένος μας, που μέχρι τώρα δεν είχε την τύχη να έχει τέτοια Γραμματική, πράγμα που δεν αγνοείς. Γι' αυτό νομίζω πως ούτε δίκαιο είναι να αγνοήσεις αυτό που επιθυμούν τόσο πολλοί αγαπημένοι σου ομογενείς, που είναι σαν να καίγονται από τον πόθο να αποκτήσουν και να χρησιμοποιήσουν μια τέτοια Γραμματική, με την οποία θα μπορούσαν πιο εύκολα να επιτύχουν αυτό που κυνηγούν / που επιδιώκουν και από δω και πέρα να μη διδάσκονται τα ασαφή με τα ασαφή, πράγμα που μέχρι τώρα το επιχείρησαν πολλοί.

Από αυτούς άλλοι με πολύ κόπο και μέσα σε χρόνο μακρό και με δαπάνη όχι μικρή μόλις και μπόρεσαν κάποτε να μάθουν τη γλώσσα. Άλλοι πάλι, την ώρα ακριβώς που έβαζαν το πόδι στη βαλβίδα για να ξεκινήσουν το αγώνισμα, σαν αποχαυνωμένοι και γονατίζοντας, καθώς ξεκάθαρα έβλεπαν να διδάσκονται τα ασαφή δια των ασαφών, δεν ανέβηκαν και δεν απέκρουσαν μόνοι αυτοί την προθυμία να μάθουν τη γλώσσα, πετώντας πολλές φορές και τα βιβλία καταγής, γιατί δεν τα καταλάβαιναν, αλλά ανέστειλαν και την έφεση/επιθυμία των άλλων να επιχειρήσουν όσα προηγουμένως αναφέραμε.

Και αφού αυτά τα γνωρίζεις, πώς θα το αντέξεις, βέλτιστε, που τόσο ιδρωσες και κουράστηκες, για να τελειώσεις τη Γραμματική που συνέθεσες, να μη θέλεις να την εκδώσεις;

Και πώς δεν θα θεωρηθούμε κακοί, αν αυτά που με κόπο μάθαμε εμείς δεν τα κάνουμε για τους άλλους εύκολα, καθώς από αγάπη προς τον πλησίον μας τα μεταφέραμε στη γλώσσα μας; Αν μάλιστα κοντά στο ότι εμείς δεν στερούμαστε τίποτε από αυτά και ότι από το Θεό η ανταμοιβή, χωρίς αντίρρηση να το αποδεχτείς. Και από τους ανθρώπους θα έρθει ο έπαινος.

Ή δεν το γνωρίζεις ότι γι' αυτόν που μπορεί να κάνει κάτι καλό στον πλησίον του και δεν θέλει να το κάνει πικρή θα είναι οπωσδήποτε η ανταμοιβή του;

Γιατί δεν γεννηθήκαμε, καλέ μου, μόνο για μας σ' αυτόν εδώ τον κόσμο αλλά και για να βοηθούμε τον πλησίον μας, όποτε κάποιος μπορεί να προσφέρει σ' αυτόν. Δηλαδή άλλος (μπορεί να βοηθήσει) με την παραίνεση για το καλύτερο, άλλος πιθανόν με χρήματα κι άλλος με άλλο τρόπο, καθένας κατά τη δύναμή του και την επίδοσή του σε κάτι.

Λοιπόν, ακολουθώντας τη συμβουλή μου, γρήγορα να δώσεις για έκδοση τη Γραμματική που φιλοπόνησες κι αυτό να το κάνεις για την κοινή, όπως σου είπα πριν, ωφέλεια του γένους μας.

Κι όσα κάποτε προφορικά στη συζήτησή μας μου αντέλεγες που σε αναχαιτίζουν να την εκδώσεις να το ξέρεις πως είναι σκουριασμένα και ανύπαρκτα κατά την γνώμη εκείνων που ασχολούνται με λόγους καθιερωμένων συγγραφέων και με ορθή κρίση εξετάζουν τα πράγματα.

Για όνομα του Θεού, πού μπορεί να σταθεί εκείνο που πολλές φορές μου είπες, ότι γι' αυτό δεν συμφωνείς για την έκδοση, για να μη αγοράσεις με τα δικά σου έξοδα και με τους δικούς σου κόπους, την κατηγορία εναντίον σου; Γιατί όσο φοβερό, (επίπονο) είναι το να συγγράψεις κάτι, τόσο εύκολο είναι να κρίνεις αυτό που συνέθεσε κάποιος άλλος. Κι αυτό για τα παιδάκια των Ελλήνων που συνηθίζουν να ψιλολογούν και να κατηγορούν (τα έργα των άλλων).

Και ποιος ποτέ από τους μυαλωμένους ανθρώπους θα φτάσει σε τέτοιο σημείο αναίδειας, ώστε να σου αποδώσει δικαίως μομφή; Ή μήπως και στον Ήλιο που ανατέλλει το φως για όλους θα προσάψουν την ίδια μομφή; Μήπως είναι αξιόμεμπτα όσα μας οδηγούν εύκολα στην απόκτηση εκείνων που επιθυμούμε ή αντίθετα είναι πολύ περισσότερο ευχάριστα και πολυπόθητα;

Αλλά ας δεχτούμε πως θα φτάσουν σ' αυτό το σημείο κάποιοι από εκείνους που αρέσκονται να ψιλολογούν τα των άλλων. Κι έπειτα; Δεν γνωρίζεις ότι ούτε των κορυφαίων εκείνων τα συγγράμματα, εννοώ του Ομήρου και του Δημοσθένη, δεν διέφυγαν κατ' αρχάς την κατάκριση; (Γιατί η μομφή, η κατηγορία δεν πιάνει μόνο τους πολλούς αλλά και τους άριστους).

Αλλά εξ αυτού στις μέρες μας αναδείχτηκαν λαμπρότερα (αυτά τα συγγράμματα). Μήπως αγνοείς πως οι Ζώιλλοι ούτε χάθηκαν ούτε θα χαθούν όσο τον καρπό της γης θα τον γεύονται οι άνθρωποι, για να σου το πω και ομηρικά;

Αλλά και τι μ' αυτό; Θα δειλιάσουμε εμείς και με σιγή βαθιά θα κατακαλύψουμε εξαιτίας τους τα δικά μας έργα, που στον πλησίον μας υπόσχονται όχι μικρή την ωφέλεια; Εσύ μη, για όνομα του Θεού, μην το κάνεις αυτό, γνωρίζοντας ότι το απόλυτα τέλειο είναι γνώρισμα του Θεού μόνου, στον άνθρωπο η τελειότητά του είναι πεπερασμένη και χρειάζεται τελειοποίηση.

Επομένως, ούτε θα κατεβάσεις το φεγγάρι σε σένα, κατά πως λέει η παροιμία.

Όσοι, λοιπόν, βρεθούν από το κόμμα των Ζωίλλων που προαναφέραμε, αυτοί οι παλικαράδες ας πιάσουν την πένα και ας γράψουν καλύτερη κι έπειτα, αφού τη βάλουν δίπλα στη δική σου Γραμματική, θα μπορούν ίσως να πουν κάτι εναντίον της.

Κι αν βρεθούν κάποιοι από κείνους που έχουν φυσικό τους να αφήνουν εική κι ως έτυχε σαν χείμαρρο τους χαλινούς της γλώσσας τους να

καταφέρονται εναντίον όλων και αναιδώς να σκορπίζουν τους ονειδισμούς και τις κακολογίες όπου και αν τύχει, θα είναι καλό να ειπωθεί εναντίον τους το αστείο εκείνο επίγραμμα του Παλλαδά, που λέει: πιο γρήγορα θα κάνει μέλι ο κάρθαρος ή γάλα το κουνούπι παρά να κάνεις εσύ κάτι καλό, καθώς είσαι σκορπιός. Γιατί εσύ ούτε με τη θέλησή σου κάνεις κάτι, ούτε άλλον αφήνεις να κάνει και σαν τον (αστέρα) Κρόνο γίνεσαι μισητός σε όλους. Λοιπόν, αστραπές που προέρχονται από σκάφη και βροντές από προβιά, όπως λέει ο λόγος, μη φοβάσαι. Και ούτε να σε ενδιαφέρει η αγορά των Κερκώπων, (η αγορά των Πανούργων) που λέει η παροιμία. Γι' αυτό θα είναι δίκαιο/σωστό να δώσεις αμέσως να τυπωθεί η Γραμματική και σε παρακαλώ, εν ονόματι της αγνής φιλίας μας, να δημοσιεύσεις μαζί ανωνύμως και το επίγραμμα που εσωκλείω στην επιστολή μου αυτή. Να είσαι καλά.

Το έτος ,αψη'. Οκτωβρίου θ'.
Εν Λειψία της Σαξωνίας

«Οΐδας τόν παρ' οὔ».

Παλλαδάς, ήταν επιγραμματοποιός, από τους καλύτερους της Παλατινής Ανθολογίας. Πικρός ποιητής και φοβερός σαρκαστής, έβαλε κατά της υποκρισίας, της ανοησίας και της αμάθειας της εποχής του.

Οι Κέρκωπες, ήταν γιοι του Ωκεανού και της κόρης του Ουρανού Θείας. Ήταν μεγαλόσωμοι και δυνατοί, εξαπατούσαν, έκλεβαν, λήστευαν τους ταξιδιώτες, τους σκότωναν. Και αυτούς τους εξουδετέρωσε ο Ηρακλής. Το όνομά τους έγινε συνώνυμο του απατεώνα (κερκωπίζειν), ενώ στην Αθήνα **Κέρκωπες ή Κερκώπων αγορά** αποκαλούνταν η αγορά των πανούργων.

Τῷ Εὐγνώμονι Ἀναγνώσῃ.

Καὶ διὰ τὸ τάχα τὸ περικλεῆς γένος τῶν Ἑλλήνων, καὶ εὐρίσκηται ὑπερημέρον, ἀπὸ Γραμματικῆς τῶν ἄλλων γλωσσῶν, ὅπερ ὅλα τὰ ἄλλα Εὐρώπαια γένη, σχεδὸν, πασῶν τῶν γλωσσῶν εἰμοιρῆσιν, ἢ μόνον κατ' αἴσαν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ αἴσαν, ἵνα κατ' Ὀμηρον εἶπω; Ἄρα γὰρ διότι αὐτὸ τὸ γένος δὲν ἔχει χρῆσαν Γραμματικῶν τῶν ἄλλων γλωσσῶν; ἢ ἔχει χρῆσαν, ἀλλὰ δὲν ἔχει τὴν συγγραψαντὰς, καὶ ἕως εὐρίσκηται ἕως τὴν σήμερον ὑπερημέρον; Ὅποιον ἀπὸ τὰ δύο ἤθελεν εἶπῃ τινὰς, δὲν ἔχεται ἀληθείας· διὰ τὸ, εἰ μὲν τὸ πρῶτον, ἢ περὶ μᾶς ὁσίχνη τὸ ἐναντίον· ὡσαν ὅπερ ὄχι εὐαρίθμητον πλῆθος αὐτῷ τῷ γένει, διὰ τὰς πραγματείας τῶν, διατριβῶν, εἰς τὰς ἐπικρατείας τῶν χριστιανικῶν βασιλείων, τῆς Εὐρώπης καὶ ἀναγκάζονται, ἐκόντι ἀέκοντί γε θυμῷ, τὸ τῷ λογῷ, τὸ μὲν, διὰ τὴν χρῆσαν τῆς πραγματείας τῶν; τὸ δὲ, καὶ διὰ τὰς ἐπισημαί, καὶ τινὰς συναναγραφὰς, διὰ νὰ μανθάνωσι, καὶ μὴ κόπον πολὺν, τὰς γλώσσας τῶν Γενῶν ἐκείνων, εἰς τὰ ὅτι εὐρίσκονται διατριβόντες. Εἶδὲ εἶπῃ τις τὸ δεύτερον, καὶ τῆτο παντὶ ἀπίθανον, ἐπειδὴ ἡμεῖς ἡμεῖς οὐκ ἔχομεν ὄχι ὀλίγη τῷ γένει μας, ὅπερ τόσον ἐξασκῆται, καὶ εἰς τὰς ἄλλας Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, ὡς ὅπερ ἢ μόνον εἰ

αὐτῶν νὰ ὁμιλῶσιν ἐλευθέρως, ἀλλ' ἀκόμι καὶ νὰ συγ-
γράψωσι, καὶ νὰ μεταφράζωσιν ἐκ τῶν ἄλλων γλωσ-
σῶν, καὶ δι' αὐτῶν νὰ διδάσκωνται καὶ ἐπισήμας.
Ἄν λοιπὸν ἔδεν ἐκ τῶν εἰρημένων ἐνταῦθα χώραν ἔχει,
ἄραγε τίς ὁ λόγος, ζητεῖς φίλτατε ἀναγνώσα, διὰ
τὸν ὅποιον δὲν εἶδομεν ἕως τὴν σήμερον Γραμματικὰς
συγγεγραμμένας μετὰ τὴν γλῶσσαν μας, διὰ τὰς ξέ-
νας Διαλέκτους; Ἀποκρίνομαί σοι τὸν λόγον. Ὅσοι μὲν
εἶναι τῆς μερίδος τῶν παπαιδευμένων τῆ γένους μας,
ὅπῃ σπευδάζουσι τὰς Εὐρωπαϊκὰς Γλώσσας, οἱ μὲν κα-
ταγίνονται εἰς μετάφρασιν, ἢ σύνθεσιν ὑψηλοτέρων
ἐπισημῶν, ὅθεν εὐρισκόμενοι μετὰ τὴν Πηνελόπην, πα-
ραβλέπουσι τὰς Θεραπαινίδας αὐτῆς. Οἱ δὲ περὶ τὴν
ἐπισήμην τῆς Ἰατρικῆς ὄντες ἐκδεδομένοι, βιάζονται
τὴν ταχίστην νὰ ἀναχωρήσωσιν ἀπὸ τὰς Εὐρωπαϊκὰς
Ἀκαδημίας διὰ νὰ εἰσάξωσι μίαν ὥραν προτιότερα εἰς
τὰς πατρίδας των, τὴν ἐκ τῆς Ἰατρικῆς ἐπισήμης ἠφέ-
λειαν, καὶ νὰ ἀπολαύσωσι καὶ αὐτοὶ τὴν ἐκ τῶν πό-
νων καὶ ἰδρώτων αὐτῶν ἀντισήκωσιν. Ὅθεν καὶ τέτοι
καθὼς καὶ οἱ πρῶτοι, δὲν καταδέχονται εἰς σύνθεσιν
Γραμματικῶν. Ὅσοι δὲ τύχασιν ὄντες τῆ κόμμα-
τος τῶν ὁπῶσεν σπευδαίων πραγμάτευτῶν, ἐνασχολή-
μενοι, καὶ τέτοι περὶ τὰς πραγματείας των, δὲν
ἔχουσι καιρὸν εἰς συγγραφὰς βιβλίων. Δι' αὐτὰς λοι-
πὸν τὰς αἰτίας, καὶ ἄλλας παρομοίας, ἔμεινεν ἕως
τώρα τὸ γένος μας ἐσερημένον ἀπὸ Γραμματικῶν τῶν
ἄλλων γλωσσῶν. Ἀλλ' ἤθελεν εἰπῆ τινὰς, καὶ τί δει-
νὸν ἔπεται ἐκ τῆς τοιαύτης σερήσεως; ἀνίσως καὶ χω-
ρὶς συγγεγραμμένας διὰ μέσβητῆς γλώσσης μας Γραμ-
ματικὰς, ἔμαθον πολλοὶ τῆ γένους μας τὰς Ἑβραϊ-
καίας Γλώσσας, ὅχι κατώτερον, ὡσὰν νὰ ἤχον καὶ

μέ τήν γλώσσάν μας Γραμματικάς, διὰ ἐκείνας τὰς
γλώσσας. Ἀποκρίνομαι αὐτῷ, ναι, ὁμολογῶ καὶ ἐγώ.
ἀλλ' ἕνας ὅπερ ἤθελεν ἠμπορέσει με τήν ἰδίαν Γραμμα-
τικὴν τῆς γλώσσης ἐκείνης, ὅπερ ἐπιχειρίζεται νὰ μά-
θῃ εἰς ἑνὸς χρόνου (χάριν λόγου) διάσημα, εἰάν ἤθε
μήν τὴν γλώσσαν τῆς Γραμματικῆς διὰ τὴν διάλεκτον ἐκεί-
νην, δὲν τῷ ἐχρειάζετο, ἔδὲ τὸ ἡμισυ τῆς χρόνου. δια-
τὶ πόση ματαία χασομερία γίνεται εἰς ἕνα μαθητὴν,
τὸ νὰ κυτᾶται κάθε λέξεως τὴν σημασίαν εἰς τὰ λε-
ξικά; καὶ πόση ἀδημονία τῷ ἀκολουθεῖ, τὸ νὰ διδά-
σκηται διὰ τῶν ἀσαφῶν τὰ ἀσαφῆ; ἀφίνω νὰ φέρω-
σι τὴν κρίσιν εἰς ταῦτα, ὅσα ἐμπράκτως τὰ ἐδοκίμα-
σαν. Ὅθεν δι' αὐτὸν τὸν λόγον, καὶ ἕλιγοι τῶν πραγ-
ματευτῶν τῆς γένους μας ὑποφέρουσι τὸ νὰ μάθωσι με
Γραμματικὴν τὰς Εὐρωπαϊκῶν γλώσσων. ποτνιαίμενοι
τῆς σερήσεως τῆς Γραμματικῆς διὰ τῆς γλώσσης μας.
Αὐτὰ λοιπὸν ἠξεύραντας καὶ ἐγώ, καὶ ἀναπολαύοντας
κατὰ νῦν συναχῶς τὸ λέγον ῥητὸν τῆς Ἀποστολῆς Ἰα-
κώβου, ὅτι. "Ἰδιότι καλὸν κοίμην, καὶ μὴ ποιῆτι ἄμαρ-
τια αὐτῷ ἐστί." δὲν ὑπέφερα πλέον διὰ νὰ βλίπω εἰς
τὸ ἐξῆς τὸ γένος με ὑσερημένον, καὶν ἀπὸ Γραμμα-
τικῆς τῆς Ἰταλικῆς Διαλέκτου. διὸ καὶ ἐπεβαλόμην
τῷ ἐγχειρήματι, μὴδὲν δειλιάσας διὰ τῆς κόπης τῆς
ἐρανίσεως, καὶ συγγραφῆς, ἀλλ' ἥτε ἐφειδόμενη δα-
πάνης διὰ τὴν ἐκδοσιν ταύτης, πρὸς κοινὴν ὠφελείαν
τῶν ὁμολογητῶν μου. ὅσον ἰκετεύομαι, μήποτε δι' οἰ-
κείων πόρων, καὶ ἐξόδων ἐπισκαιομένη τὸν κατ' ἐμαυ-
τῆ ψόγον, ἀπὸ τῆς δεινῆς δικαστῆς τῶν συγγραμμά-
των τῶν ἄλλων, ὅπερ πολλάκις ἀνακυκλῶν εἰς νῦν,
ἀνευδύνην τὴν ἐκδοσιν ταύτης. Ἀλλ' ὑπερίχυστα, τέ-
λος πάντων, ἢ πρὸς με προτροπή τις οὐ γνησίως με φέ-

λα, ὁ ὅποιος ἔ μόνον ὅτε ποτὲ συνεδιστρήβομεν δὲν ἔ-
παυε, καὶ ἑκάστη, διὰ ζωῆς φωγῆς, ἀπὸ τῆνὰ μὲ πα-
ράκινῃ, διὰ τὴν ἐκδόσιν αὐτῆς. ἀλλὰ ἔ ἐνταῦθα μὲ
διατρήβοντα, δι' ἐπισολῶντε συχνάκις εἰς τῆτο παρω-
τρυνε, τῆ ὁποῖε τὴν ὑσάτην ἐπισολῆν, μοι ἐφάνη ἐνλο-
γοῖν διὰ νὰ τὴν ἐκδώσω εἰς τύπον. διὰ νὰ καταλάβῃς
φιλιτατε ἀναγνώσα, πῶς ἐγὼ ἔτε διὰ κενὴν δόξαν,
ἔτε, δι' ἐλπίδα κέρδους, ἀλλὰ μόνον ὡς φιλογενῆς διὰ
τὴν κοινὴν ὠφέλειαν τῆ γένους με, εἰς τῆτο παρωρμή-
σιν. Ω! ἄμποτε ἔ ἄλλος τις νὰ ἐξέδιδε ἔ διὰ τὰς
ἄλλας γλώσσας Γραμματικὰς, ὅπῃ μὲ πολὺν κόπον
μανθάνομεν. Λοιπὸν ἐγὼ τὸ κατὰ δύναμιν ἰδὲ ὅπῃ
προσέφερον τῷ γένει με, τὸ ὅποιον εἶμαι ἐυελπισ ὅτι
ἤθελε τὸ δεχθῆ ἔυμενῶς. Διὰ δὲ τὸν λόγον ὅπῃ εἰς
τὸν σχηματισμὸν τῶν Ῥημάτων, πῆ μὲν ἔβαλα τὰ
Ῥήματα Ἑλληνισί, πῆ δὲ ἀπλῶς, ὡσαύτως ἔ τὰ πα-
ραδείγματα τῆς Ἰταλίδος, ὅπῃ εἰς τινὰ μὲν ἔβαλα τὴν
ἐξήγησιν, ἔτερα δὲ δὲν τὰ ἐμετέφρασα. τὸ μὲν πρῶ-
τον ἐγένε διὰ περισσοτέραν ἔ οικειοτέραν ἐξήγησιν τῆς
γλώσσης, τὸ δὲ δεύτερον, διὰ νὰ μὴ ἤθελε γένη τὰ
βιβλίον πέρα τῆ δέοντος τῆς Γραμματικῆς μεγαλήτε-
ρον, ἔ διὰ τὸ πολυέξοδον. τῆτε περὶ ἔ ἔδὲ διαλόγου
ἐσύνθεσα. Εἶδετι καμὲ ὡς ἀνθρωπον διέλαθεν ἤθελε
μοι συγγνώμῃ ὁ εὐγνώμων ἀναγνώσης ἔ ἔρρωθε
ἐγὼ Κυρίω.

Ὁ τῆ Δημητρίω
Θωμάς ὁ Σιατισεύς.

Ἐν Ἐτει αψωδ. Ἰαννουαρίω λ.
Ἐν Βιέννη τῆς Αΰστρίας.

Στον ευγενικό Αναγνώστη

Και γιατί τάχα το γένος των Ελλήνων το ένδοξο να μην έχει Γραμματικές των άλλων γλωσσών την ώρα που όλα σχεδόν τα ευρωπαϊκά γένη αξιώθηκαν να έχουν όχι μόνο όπως τους πρέπει αλλά και με το παραπάνω, «κατ' αἴσαν ἀλλά καί ὑπέρ αἴσαν», για να το πω όπως το λέει ο Όμηρος; Μήπως γιατί αυτό το γένος δεν έχει ανάγκη από Γραμματικές των άλλων γλωσσών; Ή τις χρειάζεται, αλλά δεν έχει τους συγγραφείς και γι' αυτό μέχρι σήμερα τις στερείται; Όποιο και από τα δυο και αν ήθελε κάποιος να υποστηρίξει κανένα δεν αληθεύει. Γιατί, αν υποστηρίξει το πρώτο, η πείρα μας δείχνει το αντίθετο, καθώς στις επικράτειες των χριστιανικών βασιλείων της Ευρώπης μένει εξαιτίας των εμπορικών δραστηριοτήτων όχι μικρός αριθμός ανθρώπων αυτού του γένους και αναγκάζονται, θέλοντας και μη που λέμε, άλλος για τις ανάγκες του εμπορίου και άλλος για τις σπουδές και κάποιοι για τις συναναστροφές τους να μαθαίνουν και με πολύ μάλιστα κόπο τις γλώσσες των γενών εκείνων μέσα στα οποία ζουν.

Αν κάποιος υποστηρίξει το δεύτερο, και αυτό είναι εντελώς απίθανο, γιατί εμείς ξέρουμε όχι λίγους από το γένος μας που μελετούν και μαθαίνουν και τις άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες τόσο καλά, ώστε όχι μόνο να μιλούν μ' αυτές άνετα αλλά ακόμα και να συγγράφουν (σ' αυτές) και να μεταφράζουν από τις άλλες γλώσσες και με αυτές να διδάσκονται τις επιστήμες. Αν, λοιπόν, κανένα από τα δυο που αναφέραμε δεν ευσταθεί, άραγε ποιος είναι ο λόγος, το ψάχνεις αγαπητέ αναγνώστη, για τον οποίο μέχρι σήμερα δεν είδαμε Γραμματικές για τις ξένες διαλέκτους γραμμένες στην ελληνική γλώσσα;

Σου λέω το λόγο: Όσοι ανήκουν στους μορφωμένους του γένους μας και μαθαίνουν για τις σπουδές τους τις ευρωπαϊκές γλώσσες άλλοι μεν καταγίνονται σε μετάφραση ή σύνθεση ανώτερων επιστημών, επομένως ευρισκόμενοι με την Πηνελόπη παραβλέπουν τις θεραπεινίδες της.

Όσοι δε είναι αφιερωμένοι στη σπουδή της ιατρικής επιστήμης βιάζονται όσο γίνεται γρηγορότερα να αναχωρήσουν από τις ευρωπαϊκές Ακαδημίες, για να φέρουν μια ώρα νωρίτερα στην πατρίδα τους την ωφέλεια που προέρχεται από την ιατρική και αυτοί να απολαύσουν το αντιστάθμισμα (την αποζημίωση) των κόπων και του ιδρώτα τους. Έτσι κι ετούτοι, όπως και οι πρώτοι, δεν καταδέχονται να συγγράψουν Γραμματικές. Κι όσοι πάλι ανήκουν στους πολύ σπουδαίους πραγματευτές (εμπόρους) απασχολούμενοι κι αυτοί με τις επιχειρήσεις τους δεν έχουν καιρό για συγγραφή βιβλίων. Γι' αυτές λοιπόν τις αιτίες και άλλες παρόμοιες έμεινε μέχρι τώρα το γένος μας να μην έχει Γραμματικές των άλλων γλωσσών.

Αλλά θα μπορούσε να πει κάποιος: τι το κακό από μια τέτοια στέρηση; Αν ίσως και χωρίς Γραμματικές γραμμένες στη γλώσσα μας πολλοί από το

γένος μας έμαθαν τις ευρωπαϊκές γλώσσες και όχι κατώτερα από το εάν είχαν για κείνες Γραμματικές γραμμένες στη γλώσσας μας; Του απαντώ, ναι συμφωνώ κι εγώ. Αλλά, αν ένας χρησιμοποιώντας τη Γραμματική της γλώσσας εκείνης που προσπαθεί να τη μάθει θα μπορούσε να τη μάθει τη γλώσσα σε διάστημα ενός χρόνου, αν είχε Γραμματική γραμμένη στη γλώσσα μας δεν θα χρειαζόταν ούτε τον μισό χρόνο. Γιατί πόσο μάταιη χασομέρια γίνεται για το μαθητή να κοιτάζει για κάθε λέξη τη σημασία της στα λεξικά και πόση στενοχώρια τον ακολουθεί με το να διδάσκεται τα ασαφή δια των ασαφών; Αφήνω να τα κρίνουν αυτά όσοι έμπρακτα τα δοκίμασαν. Έτσι, γι' αυτό το λόγο και λίγοι από τους πραγματευτές του γένους μας αντέχουν να μάθουν με Γραμματική τις ευρωπαϊκές γλώσσες, παραπονούμενοι για το ότι δεν έχουν τη Γραμματική γραμμένη στη γλώσσα μας.

Αυτά λοιπόν ξέροντάς τα κι εγώ κι έχοντας πάντα στον νου το ρητό του Αποστόλου Ιακώβου που λέει ότι «αν κάποιος ξέρει καλά να κάνει κάτι καλό και δεν το κάνει αμαρτάνει» δεν άντεχα πια να βλέπω το γένος μας να μην έχει (γραμμένη στη γλώσσα μας) Γραμματική της Ιταλικής. Γι' αυτό και ανέλαβα αυτό το εγχείρημα χωρίς να υπολογίσω καθόλου τους κόπους τού να συγκεντρώσω το υλικό και να συγγράψω τη Γραμματική, αλλά ούτε και τσιγκουνεύτηκα στη δαπάνη για την έκδοσή της, για να ωφελησω τους ομογενείς μου. Ήμουν όμως διστακτικός (στην έκδοσή της) μήπως και με τους δικούς μου κόπους και τα έξοδά μου επισύρω την εναντίον μου κατηγορία από τους φοβηρούς δικαστές των συγγραμμάτων των άλλων. Αυτό ακριβώς φέρνοντάς το πολλές φορές στον νου μου απέφευγα την έκδοσή της.

Αλλά στο τέλος υπερίσχυσε η προτροπή προς εμένα ενός γνησίου φίλου μου, ό οποίος όχι μόνο τότε που μέναμε μαζί στον ίδιο τόπο δεν έπαυε καθημερινά δια ζώσης φωνής να με παρακινεί για την έκδοσή της, αλλά και εδώ που μένω με επιστολές του συχνά σ' αυτό με παροτρύνει. Αυτού την τελευταία επιστολή μού φάνηκε εύλογο να την εκδώσω. **Για να καταλάβεις, φίλτατε αναγνώστη, πως εγώ δεν παρορμήθηκα στην έκδοση ούτε από κενοδοξία ούτε από την ελπίδα κέρδους, αλλά μόνο ως φιλογενής για την κοινή ωφέλεια του γένους μου.**

Ω! Μακάρι και άλλος κανείς να εξέδιδε Γραμματικές και για τις άλλες γλώσσες, που με πολύ κόπο τις μαθαίνουμε.

Λοιπόν εγώ ιδού που πρόσφερα το κατά δύναμη στο γένος μου, το οποίο ευελπιστώ ότι θα το δεχτεί ευμενώς. Ο λόγος για τον οποίο στον σχηματισμό των ρημάτων αλλού μεν έβαλα τα ρήματα ελληνιστί αλλού απλώς, όπως και στα παραδείγματα της Ιταλικής σε μερικά έβαλα την ερμηνεία, άλλα δεν τα μετέφρασα είναι ο εξής: Στην πρώτη περίπτωση έγινε για περισσότερη και πιο ταιριαστή εξήγηση της γλώσσας, στο δεύτερο, για να μη γίνει το βιβλίο μεγαλύτερο από όσο χρειάζεται η Γραμματική και για το πολυέξοδο της έκδοσης Γι' αυτό και δεν συνέθεσα και διαλόγους.

Κι αν και μένα ως άνθρωπο μου διέφυγε κάτι, θα με συγχωρήσει ο
«εὐγνώμων ἀναγνώστης».

Να σας έχει καλά ο Θεός

Ο του Δημητρίου
Θωμάς ο Σιατιστεύς

ν έτει ,αψωθ' Ιανουαρίου λ'
Εν Βιέννη της Αουστρίας

Γ. Επίγραμμα και δύο Ηρωελεγεία του Μιχαήλ Παπαγεωργίου.

Βασιόν φίλης ἀπλέτα τέκμαρ φέρει,
Ο' Μιχαήλες, τὸ Γεωργίου θύγα·
Ο' Σιατιστεύς, τῷ Σιατίσσης γένῳ·
Ταῦτ' ἐδῶκεν, τὸ πρὶς ἢ ἀναγνώστην.

Ἐπίγραμμα Ἡρωελεγείον εἰς τὸν Ἀναγνώστην.

Θησεί τὸν μίτον ἢ Ἀριάδην ὠπασε κείνη,
Ἐξελθεῖν τ' αὐτῆ, ῥηιδίας μὲν ἄκαξ·
Γραμματικὴ δ' αὐτῆ, τῆς τῶν Ἰταλῶν διαλέκτου,
Νωλεμέως παρέχει, σοὶ ὁδὸν ἣν ποθεῖς,
Ῥηιδίην ἴσχειν, ἔἰς ἰδμενα ἱμενεαι ὄντως,
Θελξικῶς τῆς γλώττης, ἰδέ εἰ πιτυτῆς.
Δίξω ἐν Βεσβίων, τὸ σοὶ ἤκει τὴν βιβλὸν ὡκαί,
Ἦν ποτε λῶς ἀπέως, ἰδρις ἔμμε ταχέως.

Ο Μιχαήλ, ο γιος του ιερέα Γεωργίου, ο Σιατιστέας, προσφέρει στο γόνο της Σιάτιστας ως μικρή (ταπεινή κι ασήμαντη) απόδειξη της πάρα πολύ μεγάλης φιλίας του προς αυτόν αυτό εδώ το δώρο (το Ηρωελεγείο), που απευθύνεται προς τον αναγνώστη του.

Ἡρωελεγείον που απευθύνεται στον Αναγνώστη

Η γνωστή εκείνη Αριάδνη έδωσε στον Θησέα τον μίτο για να βγει αυτός (εύκολα) από το σπήλαιο (τον Λαβύρινθο), έδωσε μια ευκολία για μια φορά.

Η Γραμματική όμως αυτή της ιταλικής διαλέκτου (γλώσσας) συνεχώς κι αδιάλειπτα σου ανοίγει δρόμο που εσύ ποθείς, να έχεις ευκολία και να γίνεις πραγματικά ειδήμων μιας γλώσσας που σου μαγεύει τον νου *ἰδέ καὶ πιτυτῆς*<;>.

Πάρε λοιπόν, φίλε μου αναγνώστη, όσο εσύ το μπορείς πιο γρήγορα, το βιβλίο αυτό.

Κι αν ποτέ το θελήσεις, χωρίς κόπο θα γίνεις γρήγορα βαθύς γνώστης/ειδήμων της γλώσσας.

Ἔτερον Ἡρωελεγίον,

τῆ πρὸς τὸν Συγγραφέα ἐξαποσειλαντος, τὴν
ἐπιστολήν.

Εἰς τὸν Ἀναγνώστην.

Τίπτε γε ὦ θεάμων βρενδυόμενος, σέο αἰρεῖς
Ὀφρῦς; τὸν γενέτην διζόμενος μαθήμεν;
Θωμάς τῆ Δημητρίῳ τελέθει, Σιατισεὺς
τὴν πάτρην· ἴδρις ἐμπορίας τε λόγων.
Εἰ μὲν ἄρ' ἦς πιτυτός τις, ἀγάπαι ἔργματι τῆς δὲ
εἶδέ γε τῶν κρειπτόνων, κάλαμον λάβ' ἄνερ,
καὶ γράψον σὺ ἀρεῖονα ταύτης· κατὰ ἔχουσι ἂν
εἴπειντι ξένη· εἰ δ' αὐτὸς ἄπειρος εἶμι
Γλωττῶν, ἢ δὲ ἔξ ἰδοσύνης· τίπτ' ἐν τῶν ὦ τῶν
Κῆρ, βασκανίᾳ τήκει, ἰδ' ἀμύσσεις ἄλλως;
οἶδας γὰρ τὸ καλὸν τῆς βασκανίας, ὅτι τήκει
ὄμματα, ἔξ καρδίην φθονερῶ, ἐπίσης.

Ἄλλο Ἡρωελεγίον αὐτοῦ που ἔστειλε τὴν ἐπιστολήν πρὸς τὸ Συγγραφέα (τῆς Γραμματικῆς) Πρὸς τὸν Ἀναγνώστη

Γιατί, θεατή μου, φερόμενος υπεροπτικά σηκώνεις τὰ φρύδια σου;
Μήπως ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦμαι ἀνάμεσα σε πολλοὺς νὰ μάθεις τὸν δημιουργό
(τῆς Γραμματικῆς);

Εἶναι ὁ Θωμάς, ὁ γιὸς τοῦ Δημητρίου, Σιατιστέας ὡς πρὸς τὴν πατρίδα,
ἀριστος γνώστης τῆς ἐμπορικῆς τέχνης ἀλλὰ καὶ ἀριστος χειριστὴς τοῦ λόγου.

Ἄν εἶσαι κάποιος συνετός, νὰ χαίρεσαι με αὐτὸ ἐδῶ τὸ ἔργο καὶ ἂν εἶσαι
ἀπὸ τοὺς «καλύτερους», πάρε, κύριε, τὴν πένα καὶ γράψε ἐσὺ μίαν Γραμματικὴν
καλύτερη ἀπὸ αὐτὴν κι ἔπειτα, ξένη, θὰ μπορεῖς νὰ πεις κάτι γι' αὐτήν.

Ἄν ὅμως ἐσὺ ὁ ἴδιος δὲν ξέρεις γλώσσες καὶ δὲν ἔχεις ἐμπειρία/γνώση,
γιατί λοιπὸν, φίλε, με τὸν φθόνον βασανίζεις τὴν καρδιά σου καὶ ἀλώνια
γρατσουνοῦσες;

Γιατί ξέρεις καλὰ τὸ καλὸν τοῦ φθόνου, ὅτι λειώνει τὰ μάτια καὶ τὴν
καρδιά ἐπίσης τοῦ φθονεροῦ.

Δ. Ο σχολιασμός των κειμένων ως Επίλογος.

1. Ειλικρινά με εντυπωσίασαν οι απόψεις τους, η **ιδεολογία τους** για τις σχέσεις των ανθρώπων μέσα σε μια κοινωνία και η αγάπη τους για τον πλησίον, που εδώ μορφοποιείται σε βοήθεια πνευματική, σε παροχή γνώσης ή δυνατότητας για γνώση. «Γιατί δεν γεννηθήκαμε καλέ μου/ αγαθέ μόνο για μας σ' αυτόν εδώ τον κόσμο, αλλά και για να βοηθούμε τον πλησίον μας, όποτε κάποιος μπορεί να προσφέρει σ' αυτόν. Δηλαδή άλλος (μπορεί να βοηθήσει) με την παραίνεση για το καλύτερο, άλλος πιθανόν με χρήματα κι άλλος με άλλο τρόπο, καθένας κατά τη δύναμή του και την επίδοσή του σε κάτι» .

Εδώ φαίνεται στην πράξη πως δεν ζουν για το εγώ αλλά και για το εμείς και θωρακίζουν τη στάση τους αυτή με τη θρησκευτική τους αντίληψη. Γεννηθήκαμε και για τον πλησίον και αν κάποιος ξέρει κάτι καλό και δεν το κάνει, τότε αμαρτάνει. Και όλα αυτά τα αποδέχονται και με την απόλυτη γνώση της πραγματικότητας και των δυσκολιών που θα αντιμετωπίζουν στην εφαρμογή του πιστεύω τους. Ξέρουν τις αδυναμίες της κοινωνίας, τον φθόνο των μικρών και ανίκανων ανθρώπων, τελικά τους αγνοούν αλλά ύψωσαν και τη φωνή εναντίον τους με τρόπο ωραίο.

Και η ιδεολογία αυτή δεν είναι απλά η δική τους. **Είναι η ιδεολογία και του μακεδόνα παροίκου**, που έμαθε να ζει στην Ευρώπη, αλλά δεν ξέχασε τον κόσμο που άφησε πίσω του, του παροίκου που κάθε τόσο στέλνει χρήματα στην πατρίδα ή μια φορά με τη διαθήκη του κληροδοτεί σ' αυτήν την περιουσία του, τα λίγα ή πολλά χρήματά του, κάποιοι και με την εντολή: κάθε Πάσχα και Χριστούγεννα να αγοράζονται και να μοιράζονται άλευρα στους φτωχούς, να αγοράζονται παπούτσια για τα φτωχά παιδιά, να προικίζονται τίμια φτωχά κορίτσια. Είναι η ιδεολογία του παροίκου που χτίζει στην ξένη νοσοκομείο «για τους δεινοπαθούντες εμπόρους Έλληνες και Σέρβους».

2. Το δεύτερο θέμα, που το πρόσεξα από επαγγελματική θα έλεγα διαστροφή, είναι η **φυσιογνωμία των γραπτών κειμένων τους**. Εμφανέστατη η διαφορά τους. Φυσικό, αφού το ύφος είναι ο άνθρωπος και αφού και ο στόχος τους είναι διαφορετικός. **Ο Παπαγεωργίου θέλει να πείσει, ο Δημητρίου θέλει να δικαιολογήσει και να ερμηνεύσει κάποια πράγματα**. Αλλιώς θα μιλήσουν. Ο ένας, ο Δημητρίου, είναι έμπορος και ξέρει καλά την αγορά και τους ανθρώπους της και ερμηνεύει πολύ καλά τη συμπεριφορά τους. Ο λόγος του μεστός σε επιχειρήματα, πεζός και γήινος, χωρίς λογοτεχνικές εξάρσεις. Λόγος απόλυτα προσγειωμένος και αποκαλυπτικός και των ανησυχιών του συντάκτη για τις ανθρώπινες αντιδράσεις.

Λογοτεχνική η μορφή του λόγου του Παπαγεωργίου, που μελετά τη γλώσσα, λατρεύει την ελληνική (=τα αρχαία ελληνικά). Χρησιμοποιεί την αρχαία ελληνική όχι με λέξεις από το απλό λεξιλόγιο της κοινής ή της αττικής διαλέκτου, αλλά με λέξεις που σπάνια συναντιούνται στα κείμενα που εμείς

ξέρουμε. Δύσκολο να το διαβάσεις και να το καταλάβεις το κείμενό του χωρίς λεξικό. Ξέρει καλά και την αρχαία ελληνική λογοτεχνία και τη χρησιμοποιεί κατάλληλα, όταν πρέπει, όπως φαίνεται ιδιαίτερα στο τελευταίο κομμάτι της επιστολής του, όπου είναι εμφανέστατη η αρχαιογνωσία του και η επιτυχής χρήση των παραδειγμάτων από αυτήν, παραδειγμάτων βέβαια που σήμερα κι εμείς οι φιλόλογοι τα καταλαβαίνουμε μόνο με την καταφυγή μας σε λεξικά και σε γραμματολογίες.

Πρέπει όμως να προσθέσω ότι, παρά το λογοτεχνικό του λόγο του, ο Παπαγεωργίου δε μένει στη μορφή και δεν θεωρητικολογεί. Έχει τα καλοζυγιασμένα επιχειρήματά του για ό,τι προτείνει και την επιμονή να τα υποστηρίζει. Ο λόγος του είναι ήπιος, σε κάποια όμως σημεία ο τόνος του γίνεται πατρικά αυστηρός. Δεν ήρθαμε στον κόσμο τούτο μόνο για τον εαυτό μας αλλά και για τον πλησίον μας. **Επομένως, δεν έχουν θέση οι κενοί φόβοι, ξέχνα τους, ανάγκη να κάνεις αυτό που πρέπει.** Εμείς δεν έχουμε να χάσουμε τίποτε από αυτό που θα κάνουμε και η πληρωμή θα έρθει από τον Θεό και από τους ανθρώπους ο έπαινος.

Η επιστολή είναι άριστα δομημένη: **εξηγεί τη σπουδή** του να στέλνει γράμματα, **επιμένει και αιτιολογεί την επιμονή** του να προτρέπει τον Δημητρίου να εκδώσει τη Γραμματική και τέλος **επιτίθεται, χτυπά με όλα τα μέσα τον αντίπαλο, τους φόβους του Δημητρίου και ό,τι προκαλεί τους φόβους**, ανθρώπους και ιδέες τους, για να **καταλήξει στην προτροπή για έκδοση.**

Η προσπάθεια και τα επιχειρήματα κλιμακώνονται με τάση από το απλό και ήρεμο στο πιο ενισχυμένο και έντονο. Ξεκίνησε την **παρότρυνση από βάση θρησκευτική.** Οφείλεις να κάνεις αυτό που πρέπει σαν χριστιανός, που οφείλει να σκέπτεται και να βοηθά τον πλησίον του.

Έπειτα πέρασε στη λογική: δεν είσαι ο πρώτος που θα δεχτεί επίθεση και κριτική άδικη. Και ούτε μπορεί να είσαι αλάνθαστος. Η ανθρώπινη σοφία θέλει «απαρτισμό», τελειοποίηση. Οι σώφρονες άνθρωποι θα σε κρίνουν σωστά.

Ακολούθησε η επίθεση: και αν οι μικροί και ταπεινοί σου επιτεθούν; **εδώ η επιχειρηματολογία αγριεύει και ο λόγος είναι δηκτικός, ο στόχος της είναι ο εξευτελισμός του αντιπάλου,** εξευτελισμός που γίνεται με την περιγραφή της άκριτης και γελοίας συμπεριφοράς του αντιπάλου και με την ερμηνεία της επιθετικότητάς του: δεν μπορεί ο ίδιος να κάνει κάτι και γι' αυτό γκρεμίζει. Αυτό το τελευταίο μέρος της επιστολής είναι, κατά την γνώμη μου, το πιο ενδιαφέρον, πρωτότυπο και παραστατικό. Το οπλοστάσιο των επιχειρημάτων του είναι η λαϊκή σοφία και η λογοτεχνία (= η τέχνη του λόγου), που με την παρομοίωση και την εικόνα λειτουργεί καταλυτικά. Η καυστική ειρωνεία του λαϊκού λόγου: βροντές από σκάφη και αστραπές από προβιά πέρα από το να χαρακτηρίζει τον αντίπαλο και τις πράξεις του προκαλεί διάθεση γέλιου και χαλαρώνει τον αποδέκτη της επιστολής, τον

ετοιμάζει για την υποχώρηση, στην οποία θα καταλήξει, όταν σκεφτεί ποιος είναι ο αντίπαλος: ένας ανάκανος να κάνει κάτι καλό και σαν σκορπιός δηλητηριάζει αλλά και αυτοδηλητηριάζεται.

Με τέτοια επιχειρηματολογία ο αντίπαλος αποκαλύφθηκε κι εξευτελίστηκε, ο βαλλόμενος ανακουφίστηκε, είδε το πρόβλημα στη σωστή του διάσταση και υποχώρησε.

Οφείλουμε, βέβαια, να αναγνωρίσουμε κι επιλογικά να το πούμε πως το ρητό του Αποστόλου Ιακώβου στο κείμενο του Δημητρίου (εϊδóτι καλόν ποιεῖν καί μή ποιοῦντι áμαρτία αὐτῷ ἐστί) και η μετάφραση του ρητού αυτού, κάπως διαφοροποιημένη στην επιστολή του Παπαγεωργίου (γι' αυτόν που μπορεί να κάνει κάτι καλό και δεν το κάνει πικρή θα είναι οπωσδήποτε η ανταμοιβή), μαζί και με όλα τα άλλα έπαιξε τον ρόλο του. Η έκδοση πραγματοποιήθηκε και οι ομογενείς κέρδισαν τη Γραμματική και, όπως φαίνεται στον πρόλογο της βελτιωμένης και επαυξημένης επανέκδοσής της, η αποδοχή της ήταν γενική και η απαίτηση του κόσμου για επανέκδοση - δείγμα του πόσο τον βοήθησε- έγινε αποδεκτή από τον συγγραφέα και εκδότη με ικανοποίηση, που εκφράστηκε και με τις βελτιώσεις και τις προσθήκες στις οποίες προχώρησε.

Και κλείνω πάλι με την επαγγελματική μου διαστροφή: Τα δυο αυτά κείμενα είναι και σύντομα και ωραία δείγματα δοκιμακού λόγου, που είναι εύκολο να τα κατανοήσουν όσοι ασκούνται σε σύνταξη δοκιμίων.

Θεοδώρα Ζωγράφου-Βόρου

Πικέρμι, Αύγουστος 2015

(Οι φωτογραφίες των κειμένων του βιβλίου του Θωμά Δημητρίου προέρχονται από την Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κρήτης ANEMH <http://anemi.lib.uoc.gr/>, ανάρτηση 8/8/2015).